

priznani ustanovi in ker se je pred pravopisno vojno že več pišočih ljudi odločilo za reformirano pisavo. Poskus Vladimirja Pivka, da bi pravopisni nesporazum osvetlil teoretično, se je ponesrečil zaradi njegovega preozkega in preveč enostranskega gledanja na stvari. Tudi zagovorniki pisave z -vec se prav dobro zavedajo, da so med pravopisno komisijo in njenimi kritiki včasih manjše, večkrat pa tudi znatne načelne razlike. Posebno odločno so zavrnila nekatera nasprotna izhodišča B. Urbančiča. Največ hrupa in kritike je vzbudila njegova formulacija, da je jezik sredstvo za sporazumevanje. Vendar so jo ocenjevalci često po nepotrebnem preobračali in spravljali v absurd. V tem boju se jim je pridružil tudi Janez Gradišnik, pisatelj in prevajalec, ki se rad spušča v razglabljanja o teoretičnih vprašanjih slovenskega jezika. Tega dela polemike, ki je v svojih najbolj ekstremnih nastopih dokazala, da ima zelo šibke teoretične noge, v tem sestavku ne bom obnavljal. Njene pomanjkljivosti so tako velike, da bi jim moral človek posvetiti veliko truda in prostora, če bi jih poskušal kritično pretresti in osvetliti.

Ob pravopisni vojni smo še posebno občutili pomanjkanje teoretičnih razprav o našem knjižnem jeziku. Množica karakterističnih pojavov, ki jih obsega ta pojem, je za našo teoretično literaturo še zmeraj prava španska vas. Pričakujemo, da bomo sodobne poglede na številna vprašanja, ki so bila v polemiki načeta, dobili v naknadnem podrobnejšem razpravljanju o jeziku; to bo vsekakor moralo slediti načelnim sporom ob pravopisni reformi. Polemika je postavila celo vrsto perečih vprašanj in posredno naglasila potrebo po temeljiti obdelavi knjižnega jezika.

Tako je ta polemika prvo večje merjenje sil med tradicionalnimi in — vsaj za naše razmere — novimi pogledi na knjižni jezik. Nobenega dvoma ni, da bodo potrebni še naporu cele generacije jezikoslovcev, preden bodo nova načela z vrsto poglobljenih teoretičnih študij in praktičnih aplikacij obvladala področje naše slovenistike in si pridobila tudi zaupanje pišoče javnosti. Le-ta zdaj sicer z zanimanjem spremlja spor za »bralca«, vidi pa v njem večinoma le mučno »črkarsko pravdo«, ki jo je treba čim prej tako ali drugače zaključiti. Vzrok za to je prenizka strokovna usposobljenost nekaterih udeležencev diskusije in pa dejstvo, da našega človeka bolj žulijo številna druga odprta jezikovna vprašanja, čeprav ostrina in dolgotrajnost polemike dokazujeta, da gre v tem sporu vendarle za nekaj več kot zgolj za črko.

Tomo Korošec

IME SLOVENEČ

(Po seminarski nalogi Toma Korošca priredil za tisk F. Bezljaj)

V znanosti je mnogo problemov, ki jih ni mogoče dokončno zadovoljivo rešiti. Na vsaki razvojni etapi se vrača k njim in skuša uskladiti, kar se je nabrlo novega gradiva, kar se da porabiti iz dognanj sorodnih strok ali vsaj preveriti s poglobljenimi metodami. Takšne narave so več ali manj skoraj vsa osrednja vprašanja slavistike, etnogeneza Slovanov, njihova zgodnja kultura,

njihov prazgodovinski življenjski prostor in zgodnje zgodovinske migracije, plemenska razčlenjenost in ne samo nazadnje tudi njihovo ime.

Vse to so kompleksna vprašanja, ki jih že davno več ne rešuje samo ena stroka, ampak terjajo združenih naporov arheologije, etnologije, prazgodovinskih in zgodovinskih ved, lingvistike, onomastike in še vrste drugih. Dlje kakor poldrugo stoletje se že razvija veda o Slovanih, vendar ima vse, kar vemo o njih, samo relativno ceno. Živimo pa v času, ko so se od vseh strani z novim elanom zagrizli v to snov, ko je vse podvrženo najstrožji kritični reviziji in se tako naglo kopičijo nova dejstva in ugotovitve, da se ni lahko prikopati vsaj do površnega pregleda. Treba bo še vrsto let, da se vse to umiri, zbere in izkristalizira v podrobnih strokovnih monografijah. Šele potem se bo dalo misliti na povezave starih in novih izsledkov v strnjeno celoto.

Družinsko ime Slovanov, ohranjeno v našem slovenskem narodnem imenu, je v tem kompleksu samo neznaten drobec, vendar ima za seboj že obširno strokovno literaturo, ki je v zadnjih letih spet začela vidno naraščati. Ne gre samo za izvor imena, za njegovo etimologijo v najožjem smislu besede. To je samo ena plat iskanja, čeprav je že sama po sebi dovolj kočljiva, saj spadajo nacionalna imena med najtežje probleme v imenoslovju in v lingvistični paleontologiji. Nič manj važno ni tudi vse, kar je z imenom povezano, najstarejši zapisi, predhodna imena, spremembe funkcionalnosti za vsak teritorij in za vsako obdobje posebej, kontinuiteta in lingvistične spremembe. Že samo to daleč presega meje ene stroke in se razrašča v labirint vprašanj. Nas pa zanima tudi lastno narodno ime, nastanek njegove oblike in njegova usoda skozi tisoč let. Ni se lahko znajti v vsem tem, a vodila me je zavest, da tudi pri nas ne smemo ostati brezbrizni do vseh teh vprašanj, ki v dobi druge velike slovanske afirmacije v zgodovini tako izredno zanimajo svet, čeprav ne morem opraviti kaj več, kakor samo referirati o vseh teh vprašanjih.

Ne bom se spuščal v zapletene spore o natančnejši lokaciji in omejitvi slovanske pradomovine v različnih predzgodovinskih obdobjih. Snovi bi bilo dovolj za posebno knjigo. Če bi bilo vse to vsaj v glavnih obrisih pojasnjeno, bi nudilo vsaj nekaj opore v imenskih presoajah. Razmerje med imeni Veneti in Slovani še vedno ni dovolj prepričljivo razčiščeno. Ni mogoče s popolno zanesljivostjo graditi na poročilu Jordanisa iz leta 551, ki govori o rodovih Sclaveni, Antes, Venethi na bregovih Visle in iskati Slovane tudi v Plinijevem poročilu o Venetih iz prvega in v Ptolomejevem iz drugega stoletja po našem štetju. Poljska znanost skuša še vedno z vsemi sredstvi dokazati neposredno kontinuiteto med takoimenovano arheološko lužiško kulturo, ki jo z največjo verjetnostjo pripisujejo pravim starim Venetom, in med Slovani vsaj v njeni zadnji razvojni fazi. Na zahodu so do te hipoteze celo skeptični.

Lingvistična paleontologija in onomastika so že dovolj trdno nakazali tesno medsebojno odvisnost v imenotvornem procesu med zgodovinskim ilirskim in venetiskim ozemljem na jugu in današnjim baltskim, zahodnoslovanskim in vzhodnogermanskim ozemljem. Tudi germansko ime za njihove neposredne slovanske sosedes, Uinidoz z jasno dokazano neprekinjeno kontinuiteto od prazgodovine do današnjega Windisch potrjujejo domnevo, da so šele po selitvah okrog 1200 let pred našim štetjem nastali v tem prostoru pogoji za slovansko etnogenezo. Klasična lingvistika je izvajala jezik Slovanov prek baltoslovanske jezikovne skupnosti iz indoevropskega narečja. Današnja stališča pa so bolj naklonjena mnenju, da so vsi ti jeziki samo produkt kompliciranih procesov

medsebojnega mešanja. Po Lehr-Splawinskem so Slovani samo »venetizirani Balti«. Tudi to mnenje je morda vsaj nekoliko pretirana simplifikacija. Na zadnjem onomastičnem kongresu v Firenci se je govorilo o sledovih, da se je del Baltov celo kasneje, v dobi poznoantičnega preseljevanja narodov, soudeležil slovanskih migracij.

Arheološka lužiška kultura se zdi v glavnem starejša, vendar mi ni znano, če in kako so jo datirala merjenja radioaktivnih izotopov. Veneti, ki so nam pustili imena kakor Benetke, prevzeto prek romanščine in Banjščica, Bate, Baske verjetno še direktno, so se preselili na jug več kot poldrugo tisočletje pred Slovani, so bili verjetno samo del skrivnostnega ljudstva ali konglomerata ljudstev, ki ga domnevamo na nekdanjem ozemlju lužiške kulture.

Kakor je sporno ime *Veneti* za Slovane, nam malo koristi tudi Plinijevo poročilo o *Suobenih*, ki ga je Niederle spravljal v zvezo z Jordanisovo opazko o »*Suavorum gente*« in bi se moglo nanašati na vzhodne Slovane. Zanesljiva so šele imena *Sclabenoí*, *Sklavenoí*, *Sklavinoí* v grških virih od šestega stoletja dalje in *Sklaveni*, *Sklavini* v latinskih tekstih. Poleg njih se ponavljajo tudi oblike *Sthlabinoí*, *Sthlabenoí* in celo *Esklabinoí*, *Asklabenoí*, ki se zde Niederlu sprejete v grščino z orientalskim posredovanjem (sirijsko *Askavainu*?). V grščini je v šestem stoletju samo enkrat izpričana krajša oblika *Sklaboí*, ki prevlada kasneje v latinski *Sclavi*. Z germanskim posredovanjem se pojavlja tudi ime *Winidi*, *Wenedi*, *Winedi*, *Uuinidas*. Arabski viri od sedmega stoletja dalje uporabljajo oblike *Saklab*, *Siklab* s pluralom *Sakaliba*, kar se zdi sprejeto prek grščine, ali *Slaviun*, *Slavije* prevzeto iz direktnih stikov s Slovani.

Šele iz tekstov cirilmetodejske epohe imamo izpričano slovansko obliko imena *Slověne*, v ednini *Slověninъ* z adjektivom *slověnskъ*. Sporadično pridejo v poštev tudi armenski viri z oblikami *Sklavajin*, *Sglou*, *Sglau*; pri perzijskem geografu v X. stoletju se na Slovane nanaša ime *Seljabe*.

Zdi se, da se je to ime nanašalo na vse Slovane vsaj pri tujcih, ki so o njih pisali. Vprašanje pa je, če so ga v tem smislu uporabljali tudi Slovani sami. Šafařík je bil prepričan, da je bilo to ime najbolj splošno, a se je kasneje ohranilo le pri nekaterih plemenih. Obratno pa je sklepal Miklošič in z njim Perwolf in Brückner, da je to prvotno ime enega samega slovanskega plemena. Ramovš se je v kratki zgodovini slov. jez. str. 4 pridružil Šafaříkovemu mnenju, h kateremu se je nagibal tudi Niederle. Gotovo niso mogli biti Prokopijevi in Jordanisovi *Sklabenoí* samo južni Slovani brez Srbov, kakor je mislil Miklošič. Ni pa mogoče zanikati, da je ime *Slověne* naravnost zgodovinsko potrjeno samo za Solunske in Novgorodske Slovane, posredno pa tudi še za velik del južnih Slovanov. Albanci imenujejo Črnogorca *Skja*, Makedonce *Skjeji*, skupno albansko ime za Makedonijo in Bolgarsko pa je *Škinike*. Prednike Slovencev ob longobardskem limesu so imenovali Furlani *Skláf*, *Sclavanie*, sedanje furlansko ime za Slovence je *škláš*, v ednini m. *šklaf*, f. *škláva*. Pokrajina med Anižo in Pielachom na spodnjem Avstrijskem se je v devetem stoletju imenovala *Sclavinia*, kraj *Schleining* v Burgenlandu je staro *villa sclavonica*. Tudi pri balkanskih Slovanih srečujemo pokrajinska imena *Sklavenia*, *Sklavinia*.

Upoštevati moramo znano dejstvo, da se je skupno ime za stare Grke uveljavilo dokaj pozno. Isto velja tudi za Germane in povsod drugje, kjer imamo za to vsaj nekaj zgodovinskih podatkov. Tudi v onomastiki velja pravi, da se more v krajevnem imenu uveljaviti etnikon samo v nasprotju do okolice. Pri nas na slovenskih tleh omenjajo viri tudi plemenska imena Hrvati

in Dudlebi, posredno lahko sklepamo iz krajevnih imen tudi na druga plemena, zato ni nujno potrebno, da poudarja naziv slovenski samo razliko od Nemcev ali Furlanov. Na območju stare novgorodske kolonizacije navajajo še viri XV. stoletja krajevna imena *Slovjanka*, *Voločok slověnskij* in *Slověnskij pogost* (Seliščev, Trudy 141), kjer gre gotovo samo za razliko od druge slovanske okolice. Nobenega dokaza nimamo, da bi se Poljaki, Čehi in Lužiški Srbi kdaj imenovali *Slověne* in tudi v Rusiji se razen Novgoroda nikjer ne pojavi to ime. Niederle je sam dvomil, da bi ime *Slovaška*, *Slovak* poznalo staro kontinuiteto. Za ime *Slovinci* med rekami Lebo in Slujo pa je gotovo, da je mlado, brez vsake zgodovinske tradicije.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Jože Stabéj, star.

IZ ZGODOVINE SLOVENSKIH SLOVARJEV

»Slovenskih slovarjev ni po njihovi notranji vrednosti še nihče ocenil«, je zapisal A. Breznik l. 1926 v prvi svoji obravnavi o slovenskih slovarjih in še pristavil, da »je v njih mnogo več duševnega dela in tudi jezikovnega bogastva, kot se je doslej mislilo.«¹ Ko je 26. marca 1944 sredi dela in načrtov padlo Brezniku pero iz roke, je zamrlo hkrati z njim malone tudi vsako nadaljnje proučevanje in vrednotenje slovenskih slovarjev, takó tiskanih kakor rokopisnih. Po pretrganem Breznikovem delu za nov slovenski slovar nekako od l. 1921 sèm, ko je neutrujen zapisal v svoj že l. 1902 kupljeni izvod Pleteršnikovega slovarja iz ustnih in iz 380 pisanih ter tiskanih virov 17.060 novih besed (7.940 v I. del, 9.120 v II. del), in po njegovih tehtnih obravnavah o slovenskem slovarkem besedju, je treba Breznikovo raziskovanje o slovenskih slovarjih dopolniti, ponekod tudi popraviti, predvsem pa nadaljevati. Ali ni mlajši slovenističen rod za take vsekakor naporne, zamudne in skrajno podrobne opravke nič kaj navdušen? Je pa to naša prva naloga, če hočemo, da se bomo sčasom res dokopali do zgodovinskega slovarja slovenskega jezika in za njim do vseh ostalih besednjakov, ki so nam takó potrebni, neogibno nujni, in ki nam bodo potrjevali ter ohranjali, med drugim, samobitnost slovenskega naroda za nazaj in za naprej.

Prvi slovar, ki je poleg nemških, latinskih in italijanskih besed vknjižil tudi slovenske — oba Dalmatinova Registra l. 1578 in 1584 ter Bohoričeva slovnica l. 1584 niso pravi slovarji — je Dictionarium quatuor lingvarum, ki ga je sestavil po ustnih virih, besedišču slovenskih protestantskih piscev, predvsem pa po omenjenih Registrih in slovnici, l. 1592 Hieronim Megiser. Pri tem pa ne smemo prezreti, da je res prvi slovenski slovarček napisal in izdal okrog l. 1580 za potrebe stanovske šole v Ljubljani Adam Bohorič, t. j. Elementale Labacense cum Nomenclatura trium linguarum latinae, germanicae et sclavonicae; ni pa bil, žal, najden do zdaj noben izvod tega slovarčka, a Megiser ga je verjetno uporabil, kar sklepamo npr. po njegovem zapisu slovenskega mesečnega imena gniltz (= november), ki ga ni v nobenem drugem doslej znanem delu slovenskih protestantskih piscev.² Megiserjev slovar iz l. 1592 (odslej Meg¹) ima 8575 slovenskih besed, pri čemer na kraju iz Bohoričeve slovnice vzeti slovniški zgledi seve niso upoštevani in všteti.

IME SLOVENEČ

(Po seminarski nalogi Toma Korošca priredil za tisk F. Bezljaj)

Ime so torej s precejšnjo gotovostjo šele tujci posplošili na vse Slovane. Z njihovim imenom je tesno povezan tudi razvoj apelativa *sclavus* »suženj«. Kolikor je znano, je apelativ s tem pomenom prvič izpričan v bizantinsko grški obliki *sklabos* že v šestem stoletju. Prodrlo je tudi v albansko *klaf* in aromunsko *sklau*, kar bi kazalo na balkansko poreklo. V južni Italiji se pojavi v enajstem stoletju v latiniziranem *sclavus*, odkoder se je razširilo v vse romanske jezike: it. *schiaivo*, fr. *esclave*, prov. in katal. *esclau*, špan. *esclavo*, port. *escravo*. Na nemških tleh se v devetem stoletju rabi v latinski listini ne s pomenom »suženj«, ampak samo »ein weniger sesshaftes Individuum«, šele kasneje je *sklave* »suženj«. (Aebischer, Arch. romanicum XX, 1936). Čeprav povezuje Mikkola, Urslav. Gramm. I 7 ta apelativ z irskim *slougos* »sluga«, Otrebski, Słowiane pa misli na neko slovansko **slav* »sluga«, je težko omajati zvezo med imenom Slovanov in temi izrazi za pojem »suženj«. Dovolj je na razpolago zgodovinskih pričevanj o trgovini s slovanskimi sužnji. Najprej se je s to kupčijo ukvarjal Bizanc, kasneje Benetke in Genova, osumljen je tudi Dubrovnik, čeprav je zadnji kasneje ponosno odklonil izvoz zamorcev v Ameriko. Ko so prevzeli vodstvo Turki, je bilo Skopje pred prvim potresom največji suženjski trg na svetu. Slovelo je tudi Smederevo. Kordovski kalifi so imeli telesno stražo desetstič balkanskih Slovanov, seveda kupljenih. Začetki domačega fevdalizma so pri Slovanih na Balkanu in v južni Rusiji tesno povezani z izvozom živega blaga. Zato je etimologija apelativa »sclavus« dokaj verjetna.

Mnogo več težav pa povzroča etimologija imena Slověne. Med najstarejše ljudske etimologije spada gotovo perzijska, ki izvaja ime *Seklabi* iz besede *sek* »pes«. Praoče Slovanov, slepi sin Jafetov, je štiri leta sesal pri psici. To je daljni odmev bajke o ustanovitvi Rima. Drugo znano razlago je napisal 1374. leta kronist Přibit Pulkava. Izvajal je ime iz osnove *slov-* v *slovo*, *sloviti*. Slovani so torej tisti, ki govorijo razumljivo. K tej razlagi so se v novejšem času večkrat vračali. Tretjo poznano etimologijo je postavil Dobrovský v članku »Untersuchungen, woher die Slawen ihren Namen erhalten.«* Po analizi funkcij sufiksa *-ěninъ* / *-janinъ* je sodil, da mora biti osnova topografsko ime, ki ga je rekonstruiral v **Slovy*. Njegovo mnenje je naprej razvil J. P. Šafařík, ki je primerjal Dobrovskega **Slovy* z litavskim apelativom *salavà*, *salà* »otok«. To je izvedeno iz glagola *salti* »teči« in izpričano v baltskih imenih *Salantas*, *Nasaliten* (Fraenkel, LEW 758)) in nima nič skupnega s poljskim *ślawa*, kot je mislil Šafařík. J. Perwolf pa je iskal Dobrovskega **Slovy* v kašubskem krajevnem imenu *Słowno*, nemško *Schlawe*, v hist. dokumentih *Slawena*, *Zlawe*, *Zlowe*. Kasneje je J. Hošek v ČMM 1891 suponiral v Dobrovškem **Slovy* neki koren **slovъ* »hrib, gora«. Tudi neka anonimna poljska publikacija, ki je izšla v Parizu 1861 pod naslovom »Rodowody Słowian, Polska i Ruś« suponira osnovo *Slav* kot v topografskih imenih *Słowo*, *Sal*, *Szal* s pomenom »lowland«.

* V Abhandlungen eines Privatgesellschaftin Böhmen. Prag 1784, str. 268—298; dalje glej tudi »Slovou li Slované od slávy čili od slova?« ČCM, 1827, I, str. 80—85. Spajanje osnove **slъ* in *sloviti* je seveda nevzdržno.

Manj pomembne so druge razlage. Grimm je izhajal iz neke suponirane osnove **sloba*, **svoba*. Mislili so celo na *člověk* > *slověk* > *Slověn* (tako npr. Čelakovský v ČČM 1837, 53 d.). Nedostopne so mi publikacije Moroškina in Lehničkega, ki jih citira Niederle, SS II 2, 481 d., po katerem povzemam tudi razlage, ki jih samo mimogrede omenja, npr. od *skala*, od *glava*, od *selo*, od *slavec*, od *slati* in podobno.

Resni filologi kakor Miklošič (EW 308), Jagić (JA XXIII 572 in XXIV 583); P. Kretschmer (JA XXVII 232) odklanjajo vse poskuse etimologije od kraja.

Vedno znova pa so se zatekali k osnovi **k'leu-*, izpričani v *slava*, *slovo*, *sluti*. Iljinskij je videl v imenu deležniško izvedenko iz glagola *slověti*, torej naj bi *slověn-* pomenilo »človek, ki govori razumljivo«. (O nekotorych archaizmach, 1902.) S to razlago se je strinjal tudi Niederle, Slovanské starožitnosti II, 2, 469 d., ki je opozarjal na antitezo v imenu *Němьcb* iz *němь* »nerazumljiv«. Navajali so tudi albansko nacionalno ime *šk'ipetar* iz *šk'pon* »razumem«. V borbi za nacionalno uveljavljanje je bila ta razlaga dolgo priljubljena. Vendar je Brückner leta 1924. postavil diametralno razlago imena in iskal izhodišče zanj v pragermanskem glagolu *slavēn* »molčati«. Baudoin de Courtenay, Język Polski III, 1916, 62 d. pa je sodil, da ime sploh ni nastalo pri Slovanih, ampak v tuji, verjetno latinsko-grški sferi. Tujci so samo germanizirali nenavadno pogostna slovanska antroponima na *-slavь*, tipa *Radoslav*, *Miroslav*, *Stanislav*. Podobno se v grških imenih pojavlja *-klēs*. Po Otrębskem naj bi to *-slovь* v antroponimih pomenilo »član družine«. Tudi Zubatý (LF 1902, 220) je menil, da je *Slověn-* moglo nastati po hipokoristični krajšavi nekega starega kompozita, kjer je bil v prvem ali drugem delu element **k'levos*, **sloves*, **sleves*. *Slověn-* bi se šele kasneje priključilo deklinaciji na *-janinь*, *-jane*. Drugo pot je ubral J. Mikkola (RFV III, 1902) in kasneje v uvodu v svojo Urslavische Grammatik. Ime Slovene povezuje z gršč. *laós* iz starejšega *slavós* in irskim *sluag* »polk, truma, vojska« iz *slou* — *gos* »sluga«. Prvotni pomen naj bi se glasil »član plemena«. Tudi J. Sutttnar v Jagićevem zborniku 612 izhaja iz suponirane slovanske osnove sluga z izhodnim pomenom »deček, mož, človek«. Kasneje je M. Rudnicki, Sl. Occ. VII, 486 suponiral tudi dubleto **sleu-*, **slou-*, **slu-* »teči«, ki naj bi odgovarjala osnovi **sreu-*, **srou-*, **sru-* izpričani v slovanskem apelativu *struga*. Nedostopna pa mi je razlaga L. Massinga, Slawisch-germanische Lehnwortkunde 1927. leta.

(Se bo nadaljevalo)

Francè Jesenovec

GOVOR SLOVENSKEGA OTROKA

Otroški govor je nedvomno posebna vrsta človeškega govora, saj ga od govora odraslih ljudi ločijo stvari, kakor so: njegov razvoj, čisto posebni jezikovni pojavi, posebna govorna melodija, nenavadno število hipokoristik ali ljubkovalnih izrazov in deminutiv ali pomanjševalnic, dalje dolga vrsta analogij ali nalik, svojevrstne metafore in podobe, posebne kontaminacije ali strnitve, metateze in nazadnje povsem izredne haplogologije, krajšanja in izpusti ali elizije.

Za povečanje pozornosti, za poglobitev emfatičnosti in osredotočenje ekspresivnosti pa avtor Fri II uporablja tudi drugačna sredstva. Kontrast in antiteza sta temeljni prvini vsakega govorniškega sloga. Ob njima se pojavljajo pesniške perifrize in primerjave, metafore, personifikacije, aliteracija s konzonanco in anafora, ki pa ima čisto posebno vlogo. V glavnem je izvedena z zaimekom *eže* ter slogovno nosi stavčni paralelizem in miselno stopnjevanje. Paralelizem kot slogovno sredstvo pa pripada v območje oblikovnega principa ponavljanja. Genetično izvira iz ustne improvizacije, katero olajšuje tudi v Fri II. Vendar v besedilu ni omejen samo na pomožno — asociativno, marveč ima tudi slogovno-oblikovalno vlogo. Podobno je s postpoviranjem svojilnega zaimka in z apozicijo pridevnika. Avtor je z inverzijami dobil povišan, a včasih celo patetičen ton. To je delal hote, ker ga je vodila želja, da osebno čustvovanje prenese na svojega poslušalca. Opraviti imamo z nekakšno skupnostno entiteto, ki govornika in poslušalca spaja v enoto. Čustvo prevzema objekt vase in na tej osnovi gradi enovit sistem, ki bi ga najbolje označil pojem — estetika strastnega prepričevanja.

Pisec Fri II je napravil do konca posrečeno slovensko sintezo jezikovnega in duhovnega etimona. Od njega dalje datira slovensko slovstvo v pravem pomenu besede. Čeprav besedilo ni ustvarilo zgodovinsko izpričane šole, se je vendar toliko zapletlo v tradicijo zgodovine in v kontekst sodobnosti, da ima v njima svoje trdno utemeljeno mesto. Fri II je zrasel v času močne srednjeveške državne oblasti, ki je v krščanski cerkvi videla svojo ideološko nadgradnjo in zato ustvarjala temu ustrezno slovstvo. Pri tem ni mogla začeti iz nič, marveč se je morala nasloniti na predhodno umetnostno izkušnjo. Zato je avtor Fri II posegel po estetskih sredstvih antične umetniške proze in jih prilagodil novi, srednjeveški podobi sveta. V tem procesu je pokazal izreden smisel za tančine slovenskega jezika in razkril srečno roko pri oblikovanju vsebine, katero je hotel razodeti. Zato za prvi slovenski umetniški tekst velja zapisati: Fri II je samostojno in literarno strukturirano delo, ki je prevzelo kvalitetne vplive tradicije. Sprejelo jih je ustvarjalno in preobrazilo po individualnih nagljenjih pisca ter glede na posebnosti narodove zgodovine.

Tomo Korošec

IME SLOVENEČ

(Po seminarski nalogi Toma Korošča priredil za tisk F. Bezljaj)

(Nadaljevanje in konec)

Sprejemljivejšo razlago sta postavila šele J. Rozwadowski v Beličevem Zborniku 1921, str. 129—131 in M. Budimir, idem 97—112. Oba izhajata iz indoevropske osnove **k'leu-* »teči«, ki jo je treba razlikovati od homonimnega **kleu-* »slišati«. V baltščini mu odgovarja litavsko *šluoju*, *šlavian*, *šlavinieju* »čistiti«, *šluota* »metla«. Latinske zveze so v *cluere*, *cloare*, *clovacas*, *cluaca*. V ketščini je vrsta rečnih imen iz te osnove, npr. *Clitis*, *Clota*, *Cluath*, *Cluad*, *Clota*. V nemščini odgovarja adjektiv *lauter* »čist, jasen«, stvn. *hluttar*. Sem spadajo tudi grška imena *Klymene*, *Kleitōn*, *Kleitōr*, ki so vsa v zvezi s podzemljem in vodnimi izviri. Čeprav v slovanskih jezikih ni izpričan noben apelativ iz te osnove,

je vendar na slovanskih tleh dolga vrsta imen na slov- (iz *k'leu-) in slav- (iz *K'lou-). Budimir navaja številna južna slovanska hidronima *Slavin*, *Slavnica*, *Preslavica*, *Slave*, *Slavinac*, *Slavica*, *Slavljan*, *Slavić*. Rozwadowski pa dopolnjuje seznam s številnimi primeri na Poljskem in v Rusiji, npr. *Slava*, *Slavica*, *Slovec*, *Slovaž*, *Neslovka*, poljsko *Ślawa*, *Ślawka*, *Śłownia*, *Ślaweczna*, *Śłowna*, *Śłownia* poleg številnih krajevnih in gorskih imen. Tudi ljudsko ime za Dnjepr je *Sl'avut*, *Sl'avuta*, *Sl'avutić*, *Sl'avutyća*.

Tako se je Budimirju in Rozwadowskemu posrečilo premostiti najhujšo težavo. Stanovniška imena na -*ěninъ* / -*janinъ* je mogoče izvajati samo iz geografskih imen, kakor je pravilno sklepal že Dobrovský. Slověne so ime plemena, ki je živelo ob reki, imenovani nekoč **Slava* ali **Slova*, morda tudi v močvirju s podobnim imenom. Rozwadowski je mislil na Dnjepr ali vsaj na del njegovega toka. Tega seveda ni mogoče dognati.

Skoraj navdušeno se je oprijel te etimologije T. Lehr-Splawiński, O pochodzeniu i praoczyźnie Słowian 1946 in v *Język Polski* XXVIII, 1948. Enako tudi Vasmer v REW II 656, ki se mu zdi edina sprejemljiva. Oprekal pa ji je Brückner v *Wzory etymologii i krytyki źródłowej*, kasneje tudi Otrębski v knjigi Słowiane. Brückner se sklicuje na adjektiv *slověnskъ* in trdi, da ne more biti tvorjen od topografskega naziva, ker bi se sicer glasil **slovъskъ*. Toda na slovanskih tleh je vas *Gorjansko* izpričana že kmalu po letu 1000, čeprav je to edini toponim na -*sko*, izveden od -*jane*. Neprepričljiva je tudi Brücknerjeva naknadna razlaga iz adjektiva **slovъ* »počasen«. Slověn naj bi bilo tvorjeno kakor *Mladěnъ* k *mladъ* ali *Pěrvěnъ* k *pěrvъ*. Brückner se sklicuje na poljsko *ślowień*, *śłownia* »počasne«. O Brücknerjevi etimologiji je podvomil tudi Pekař v *Český časopis historický* XXXI, 1925, 206—207.

Novo etimologijo je postavil še J. Otrębski v Słowiane 1947. Naziv Slověne ni po njegovem v zvezi niti z besedo slovo niti slava, temveč s sloboda. V razmerju med izrazoma sloboda / svoboda naj tiči etimologija imena Slověne. Prvi del v Slověne : slov mu sovпада s slob- / svob-, t. j. s prvim zlogom besede sloboda / svoboda. Slov- povezuje z germanskim silba, stvn. selb, nem. selbst, ilirsko sselboi-sselboi, te pa z indoev. korenem *selv-, kimerijsko helw-. Dalje izhaja iz tega, da so indoevropski jeziki po razselitvi lahko v tem korenu selv- zamenjavali elemente -l- in -v-; -v- je lahko stal pred -l- ali za njim, osnova selv- : slov- in prvotni zaimek selb(h) : slob(h) pa bi lahko imel enkrat na koncu -v, drugič pa -b(h). Tu se sklicuje na litavsko savė z -v- in stslav. sebe z b(h). Tako primerjanje torej kaže, da je povratni zaimek selv-, slov- samo varianta zaimka sev- (lit. savė), kot je zaimek selb(h)-, slovansko slob(h)- (v svoboda) varianta zaimka seb(h)- (slovansko sebe).

Za oporo mu služi tudi Ptolomejevo poročilo o souobēnoi, kjer vidi enako vrednost kot v slovanskem svoboda, kar razlaga z vplivom zaimka svoj.

Zvezo naziva Slověne s Samarěne, Kritěne, ki so se pomešale z oblikami graždane, Rimlane Otrębski zavrača. Sufiks -ěn v Slověne primerja s svěnъ, »brez«, svěnъnъ, svěniti se »abstinere«, st. rusko svěne »brez, razen«, bolg. svenuvam se itd. in vidi v njih popolno paralelo z obliko Slověne. Svenъ je tudi tvorjeno iz povratnega zaimka z osnovo sv-, torej sestava oblik Slov-ěn, sv-ěn, kjer se -l- in -v- zamenjujeta kot v sloboda / svoboda. Obe obliki bi imeli povratno svojilni pomen, označevanje svojeine.

Nedavno se je oglasil tudi J. B. Rudničky v članku The origin of the name »slav« 1961, ki zaradi ukrajinskih tvorb virjany (od vira), proščany

(od *prošča* »romanje«), *krylošany* (od *krylos* »del cerkve«), *movljanyn* (od *mova* »govor«) in *slovjanyn* (od *slovo*) dvomi v topografsko funkcijo sufiksa *-ĕnin*⁷ / *-janin*⁷ in se vrača k stari razlagi iz osnove **k'leu-* »slišati«. Vendar so te oblike omejene samo na novo ukrajinščino, kjer je postal ta sufiks izredno produktiven.

Težav pa ne povzroča samo poreklo imena, ampak tudi njegova sufiksalna struktura. V starejši dobi srečujemo samo oblike *Slovĕnin*⁷ in šele kasneje se pojavi tudi *Slavjanin*⁷, ki gotovo ne more biti prvoten. Cerkvenaslovanščina pozna dva sufiksa *-ĕnin*⁷ in *-janin*⁷ z enako pomensko funkcijo, ki med seboj konkurirata, npr. *samarĕnin*⁷, *mirĕnin*⁷ poleg *samarjanin*⁷, *mirjanin*⁷. Razen *Slovĕnin*⁷ ni pri severnih Slovanih izpričana niti ena beseda na *-ĕnin*⁷, a tudi na jugu so dokaj redke ter jih kmalu izpodrinejo tvorbe na *-janin*⁷. Ker je *-ĕ-* za palatali že pred začetkom historične dobe prešel v *-a-*, sta se oba sufiksa začela izenačevati, sprva samo v palatalni okolici, kasneje pa tudi v sosesčini nevtralnih konzontanov. Starejši raziskovalci so menili, da je slovanščina poznala samo sufiks *-ĕn-* in je dubleta *-jan-* nastala samo kot fonetična varianta. V litavščini prevladujejo tvorbe na *-ĕn-*, npr. *Tilžĕnas* »prebivalci Tilzita« in osamljene primere tipa *Tilžionis* so od Leskiena dalje razlagali kot izposojenke iz slovanščine. Šele Zubatý (LF XXIX 220) je z opozorilom na litavske posebnosti v deklinaciji teh oblik preprečljivo dokazal, da moramo od indoevropsčine preko baltoslovanščine računati z več izhodišči, s tvorbami na *-ĕn-* in na *-jōn-*, ki se posebno v imenih narodov pojavljajo v vseh indoevropskih jezikih, čeprav niso nikjer tako produktivne kakor v baltoslovanščini.

Slovanščina je te podedovane osnove razvijala po svoje. Kakor pri tipu singular *gospodin*⁷, plural *gospoda*, je tudi tema sufiksoma pritaknila v singularu in v dualu še dodatni sufiks *-in*⁷, ki je karakteriziral poedinca ter je imel prvotno verjetno pridevniško funkcijo. Pri vseh teh sufiksih na *-n-* je morala biti deklinacija prvotno konzonantna, saj so se sledovi tega stanja ohranili v slovanskih jezikih še danes, še več pa jih najdemo v starejših obdobjih.

Ne moremo pa več ugotoviti, če so bile nekoč med obema sufiksoma bistvene razlike v deklinaciji. V slovenskih krajevnih imenih tipa *Gorjane* se je lokativ glasil *Gorjach*⁷, deloma je v nemških substitucijah za nekatera češka in slovenska imena ohranjen še starejši lokativ **Gorjas*⁷, ni pa sledu o takšni posebnosti pri tipu **Gorĕne*. Za današnje slovenske pridevnike *gorenji*, *dolenji* lahko brez pridržkov sprejmemo Ramovševo razlago, da so se razvili pod vplivom adverbov *gorĕ*, *dolĕ*, ni pa s tem pojasnjen današnji pluralni imenski tip *Gorenje*, *Dolenje*. Na skrajnem slovenskem zahodu najdemo sicer za današnje *Dolenje* v Beneški Sloveniji zapisano leta 1256 *Dolornani*, kar bi kakor furlansko krajevno ime *Dolegnān*, 1300 *Dolognano* govorilo za izhodišče **dolĕnjane*. Vendar se zdi to prav takšna kontaminacija sufiksov, kakor je v trinajstem stoletju izpričani istrski priimek *Slovenjanin* (Šurmin, Acta 11). Druga slovenska imena te vrste so sporočena samo v lokativnih oblikah, npr. 1299 *Goreynach*, 1300 *Gorechnach*, za Gorenje pri Predjami, 1398 *Gorennach* za Gorenje pri Ajdovščini, ca 1400 *Kôrenach* za Gorenje pri Blagovici, 1498 *Gorenach* za Gorenje pri Kranju. Enako najdemo 1340 *Dolonach* za Dolenje pri Ajdovščini, 1370 *Dolenach*, nekje pri Gorici, 1436 *Dolenach* za Dolenje pri Krškem in 1499 *Doleynach* nekje južno od Ajdovščine (Historični zapisi so citirani po rokopisu dr. M. Kosa).

V predelih, kjer se je pri tipu *Gorje* še ohranil stari genitiv iz *Gorjan*, najdemo danes regularno samo genitiv iz *Dolenj*. Ker tudi pri *Slovĕne* po vsem slo-

vanskem svetu nikoli ni izpričan lokativ **Slověchъ*, lahko upravičeno sklepamo, da je praslovansko izhodišče tega imenskega tipa pluralni kolektiv *Gorěne*, *Dolěne*, ki na slovenskem teritoriju ni sovpadel z nič manj pogostnim *Gorjane*, *Doljane*. Ta tip se je medsebojno podpiral z adjektivi *gorenji*, *dolenji*. Izključiti moramo možnost, da bi bil šele produkt kasnejšega dialektičnega prehoda -a- v -e-, saj se imena *Vrbljene*, *Smrjene* niso skrajašala za en zlog kakor *Gorjane* v *Gorje*.

Če sprejmemo verjetnost o formalni enakosti imena *Slověninъ* z *Gorěninъ*, *Dolěninъ*, lahko iz imenskega gradiva razberemo, da se je v slovenščini karakterni singularni formant *inъ* začel nadomeščati z *-ъ* najprej pri tem tipu. Že zgodaj so izpričana imena *Gorenčiče*, leta 1091 *Gorinsig* in *Dolenčiče*, 1284 *Dolenzich*, 1300 *Dolents* za *Dolenčiče* pri *Osojah*, ali 1291 *Tolentschitz* za *Dolenčiče* pri *Javorjah*. Ta imenski tip je že izveden iz oblike **dolěnъcbъ* z dodatnim sufiksom *-ić* (iz **-itjo*) za podanike ali potomce nekega *Gorenjca* ali *Dolenjca*. Na vsem slovenskem ozemlju ni niti enega primera takšne izvedenke iz osnov na *-jane*. Imena na *-ići* so pri nas redka in so prva prenehala biti produktivna. Tip *gorjanec*, *poljanec* se je uveljavil samo v apelativih in gorsko ime *Gorjanci* mora biti dokaj mlado, saj ni niti enkrat izpričano v historičnih virih do osemnajstega stoletja. Tudi obrnjena konglutinacija sufiksov *ъcbъ* + *-jan(inъ)*, ki se je posplošila v novejših stanovniških izvedenkah tipa *Kranjčan*, *Tržačan*, ni zastopana v toponomastiki in se je razvila šele, ko imena *Gorje* iz *Gorjane* niso bila več občutena kot stanovniška imena.

To bi bilo treba dodati *Ramovševim* (*Narodna enciklopedija* IV in *Kratka zgodovina* 3) ter *Skokovim* (*Jsl. Fil.* VIII 88—102) izvajanjem o nastanku oblike *Slověnъcbъ* za starejše *Slověninъ*. Singularni formant *-inъ* je bil res nepotreben v jezikovni zavesti, ker je bil poedinec že dovolj karakteriziran s samim singularom. Izgubil ga je velik del slovanskega zahoda, po njem ni več sledu v lužiški srbščini, v slovaščini, v zahodnih poljskih in srbohrvaških narečjih. Vendar se je slovenščina razvijala samostojno. Leta 1240 je v *Reziji* še izpričan kmet *Gorianin*, *Gorgyanin* (*M. Kos. Primorski urbarji* II 299) in to je edina sled starega *-inъ*, kar jih dosedaj poznamo. Njegovo izginotje je podpirala tudi ženska oblika *Slověnъka* in adjektiv *slověnъskъ*, toda pri nas je že kmalu po letu 1000 izpričano krajevno ime *Gorjansko*, ki nam pokaže, kako je analogija delovala na vse strani in poskušala poenostaviti zapletena besedotvorna in fleksijska razmerja.

Nova oblika *Slověnъcbъ* se je razvila dovolj zgodaj, da je zajela poleg slovanskega tudi še kajkavsko in čakavsko ozemlje. Služila ni samo za označevanje ožjih narodnostnih skupin, ampak je ohranila do devetnajstega stoletja tudi funkcijo rodovnega imena *Slovanov* nasploh. Vendar je treba poudariti, da se še danes glasi naše narodno ime povsod, kjer se je ohranilo v stalni kontinuiteti, brez sufiksa *-ъcbъ*. V *Beneški Sloveniji* so izpričane oblike za singular *Sloveň*, za plural *Sloveňi* in tudi v *Prekmurju* poznajo samo singular *Sloven*, feminium *Slovenka* poleg plurala *Slovenje*. Tudi pri *Trubarju* najdemo poleg oblike *Slouenzi* tudi še *Sloueni*.

Zaključki o razvoju imena, do katerih nam pomaga deloma po ovinkih jezikovno gradivo, so mnogo bolj zanimivi kakor neposredni zgodovinski viri. V najstarejših listinah ni mogoče vedno jasno razbrati, kdaj se ime nanaša na vse Slovane in kdaj so menjeni samo *Alpski Slovani*. Iz listin, objavljenih v *Gradivu* za zgodovino *Slovencev* *F. Kosa*, posnemam samo najbolj splošne po-

datke. Zapis iz leta 595 *in sclaborum provinciam* se nedvomno že nanaša na naše prednike. Prav tako *Sclavinia tellus* iz leta 630. Ime *Sclavi* za Alpske Slované se pojavlja v latinskih listinah vedno bolj pogosto od začetka osmega stoletja dalje. Grafika imena ni enotna, srečujemo oblike *Sclavi* (705), *Sclau*i (725), *Sclavani* (770), *gens Sclavonica* (775), *Sclavania* (785), *sclavorum montes* (810). Za jezik se uporablja naziv *lingua sclavonica* (970), *vocabulo Schlavorum* (973). Na spodnjem Avstrijskem je 979 zapisano *Sclavanice*. Na jezikovno mešanih ozemljih srečujemo večkrat oznako za narodnost družine na posamezni kmetiji. Tako se neko posestvo imenuje leta 870 *hoba sclavanisca*, leta 1000 *sclauanisca colonia*, leta 1020 *hoba slauanica* itd.

Latinizirani germanski naziv za Slovence zasledimo prvič leta 612 *Venetii*, bolj pogosten pa postane termin *Windisch* šele kasneje v nemško pisanih listinah.

Latinski zapisi imena imajo regularno v prvem zlogu *-a-*, v drugem zlogu pa srečujemo poleg *-a-* in *-e-* tudi *-i-* in *-o-*. V devetem stoletju se večkrat pojavi oblika *Sclavani* (884), *Sclauani* (827), ki še najbolj odgovarja izhodnemu *Slověne*, z *-e-* beremo v devetem stoletju oblike *Sclauenicus*, *Sclauensis*, z *-i-* v istem času *Sclauinia*, *Sclauinliſ mansus*, z *-o-* pa šele po letu 1000 *Sclauonicae massaritae*, *Sclauonice*. Dvomljivo se zdi samo zgodaj izpričano ime *Slougenzin marcha* iz leta 680 za pokrajino ob Blatnem jezeru, kar je morda izvedeno iz nekega germanskega antroponima (Ramovš, Kr. Zg. 4, Kelemina, ČJKZ VI 48). Domače oblike imena pa so, žal, prvič izpričane šele v šestnajstem stoletju pri protestantskih avtorjih, zato ne moremo spremljati njihovega razvoja skozi dolga stoletja.

Nekaj malega podatkov nam nudijo krajevna imena. Da se neki kraj naravnost imenuje slovenski, si lahko razlagamo na več načinov. V poštevh prihaja opozicija do okoliškega prebivalstva druge narodnosti. Za krajevno ime *Slovenije* nemško *Sloveniach* na Koroškem pri Velikovcu, v narečju danes *Rute* ali *Svovije* sodi M. Kos (Geogr. vestnik VIII 106), da je bilo sprva še antiteza k predslovanskemu prebivalstvu. Ta razlaga je še vedno bolj sprejemljiva kakor novejša Kranzmayerjeva (ONB von Kärnten II 209), da je tukaj potekala stara jezikovna meja med Nemci in Slovenci. Posesivni formant *-jb*, ki ga imamo v obliki *slovenji* je bil najbolj tvoren v prvi fazi po naselitvi, skoraj popolnoma pa izgubi svojo produktivnost po letu 1300. Zato lahko sklepamo tudi za ime *Slovenja vas* na Štajerskem, da je dokaj staro, čeprav zanjo nimamo historičnih zapisov. Leta 1320 se omenja pod imenom Rorbach (M. Kos, Salzburški urbarji 89). *Slovenj Gradec* je dobil svoje ime za razliko od Nemškega Gradca. Ime je izpričano 1165 *Windisken Graze*, 1251 *Windisgrazprouinzia* (Zahn, ONB von Steiermark 503), današnji avstrijski *Graz* pa nosi stalni vzdevek »bavarski«, leta 1273 *Baerisgrez*, leta 1278 *locus Pairische Gretz* (Zahn, idem 229). Izjema je *Slovenji Plajberk* na Koroškem, ki ga domačini imenujejo samo *Plajberk* ali *Svinčana gora*. V krajevnih imenikih srečujemo oblike *Slovenji* in *Slovenski Plajberk* in oboje je kakor *Slovenska Bistrica* ali *Slovenske gorice* nastalo šele v devetnajstem stoletju. *Slovenji* je v tem primeru samo umetna arhaizacija.

Adjektivna oblika *slovenski* je vsaj v krajevnih imenih mlajša kakor *slovenji*. *Slovenska vas* pri Ribnici se prvič omenja 1436 *Windesdorff* proti *Nemški vasi*, *Payersdorff* v bližini.

Iz primerjalnega slovanskega gradiva pa lahko sklepamo, da pri imenih, izvedenih iz osnove *Slověn*, nimamo vedno opravka samo z narodnostnim nazivom, ampak je treba vsaj včasih računati tudi z antroponimom. Pri nas ni za

to mnenje nobenega jasnega primera, le *Slovenje* bi bilo s stališča jezikovne tvorbe razložljivo tudi kot »prebivalci kraja, ki je dobil ime po Slovenu«. Vendar je antiteza mogoča tudi do kakšnega drugega slovanskega rodu, naseljenega v bližini.

Številna nemška imena s členom *Windisch* niso še v celoti zbrana in vsestransko analizirana, čeprav jih je izredno veliko po vsem ozemlju, ki so ga nekoč kolonizirali Alpski Slovani. Iz pestrih narečnih refleksov in iz različnih historičnih podatkov bi bilo mogoče še znatno dopolniti sliko o prodiranju nemške kolonizacije v posameznih pokrajinah skozi stoletja. Vendar je to naloga za dobro in vsestransko pripravljene germanista, ki ji slavist ne more biti niti približno kos.

Tudi na Furlanskem je med nekdanjim longobardskim limesom, ki je v bistvu ostal jezikovna meja do najnovejšega časa, in med Taljamentom več sledov slovanske naselitve v krajevnih imenih. Vemo pa, da ni bila kompaktna, zato so imena *Sclavagnès'cis*, *Sclavóns*, *S'ciavói*, *Borgo degli Schiavoni*, *Sclaunic* (Skok, Oko Trsta 185—206) edine zanesljive priče slovenske kolonizacije. Datirajo jo navadno v čas po zmagi Slovencev nad Longobardi, računamo pa lahko tudi še s kasnejšo mirno kolonizacijo. Furlanski kraj *Medie* se imenuje leta 1158 *Medea Latina*, 1294 pa že *Midea Sclabonicha* (M. Kos. STL).

V začetku slovanskega pismenstva najdemo pri Trubarju oblike *lubi Slouenzi*, *slovenski iezig*, *slovenska besseda*. Enakih terminov se poslužujeta tudi Krelj in Dalmatin. Čeprav ne vemo popolnoma gotovo, kako bi avtor šestnajstega stoletja na zemljevidu omejil teritorialno razširjenost tega naziva, ni nobene dvoma, da smo današnji Slovenci v celoti vključeni vanj. Bohorič imenuje slovenščino *lingua carnoliana vel rectius slavonica*, Mešiser *illurica qual vulgo sclavonica appellatur*. V osemnajstem stoletju rabi Gutschmann izraz *Windische Sprachlehre* (1777), Pohlin *Kraynska Gramatika* (1768), Zelenko pa že *Slovenska gramatika oder wendische Sprachlehre* (1791). Ker je še Miklošič vključeval kajkavce v slovensko narodnostno skupnost in se prebivalci južne Istre okoli Lovrana in Opatije še danes imenujejo *Slovinci*, je bil termin verjetno vedno nekoliko relativen, zato ni prav nič čudnega, da ga je za slovenski knjižni jezik izpodrival konkretnější naziv *kranjski jezik*. Šele čas po revoluciji 1848 je preciziral pomen termina *slovenski* tako, kakor ga razumemo danes.

Kopitar je imenoval svojo slovnico *Grammatik der slavischen Sprache in Krain, Kärnten und Steyermark*, kar po smislu že odgovarja današnjemu pojmovanju, samo primerne izraza zanj mu je še manjkalo. Prekmurska literarna tradicija pa pozna samo izraz *slovenski*.

Prvi ohranjeni prekmurski tisk je *Abecedarium szlovenszko* (1725), Sever je prvi zapisal *slovenski narod* (1747), Küzmič rabi izraze *slovenski jezik*, *stare prave Slovene* (1754), Torkoš *naši Slovenje*, *ves slovenski narod* (1771).

Termin *Slovan* je mlada slovanska izposojenka. Poreklo te oblike, ki je glasoslovno mogla nastati samo v slovaškem ali poljskem jezikovnem okolju in so jo osvojili tudi Čehi, je pri nas prvi rabil Bleiweis v Novicah že pred letom 1848. Kmalu se je udomačila, čeprav so se posamezni avtorji zatekali tudi k drugim tvorbam. Šubic je pisal *slavjanska narečja* (1848), Luka Jeran *slovenšina* (1848), Majar *Slaveni* (1848), Einspiller *Slavjan* (1848 in 1851). Pojem *sloga jugoslavenska* se pojavi prvič leta 1848 (Jeriša, Slovenija), glasoslovna opozicija *Jugoslavija* proti *Jugoslovan* pa se je ohranila do današnjega dne, čeprav ni z ničemer opravičena.

Ne moremo dvomiti o stalni kontinuiteti imena *Slověninъ*, *Slověne* na slovenskih tleh. Zaslužilo bi pa, da bi ga skupaj do zadnjih podrobnosti obdelali jezikoslovci slavisti, romanisti in germanisti, onomastiki, geografi, zgodovinarji in etnografi, do zadnjih podrobnosti z vso problematiko, ki jo more zajeti znanstvena misel pri analizi drobcev v mozaiku preteklosti.

Stanko Janež

NEZNANA LEVČEVA OCENA IVANA CANKARJA

(v zvezi s Cankarjevo prošnjo za državno pisateljsko podporo)

V poglavju o Levčevem mentorstvu je morda najpomembnejši, a doslej neugotovljeni in prejkone neugotovljivi Levčev delež pri utemeljitelj slovenske moderne — *Ivanu Cankarju*, delež, ki ga ima Levec kot njegov učitelj slovenskega jezika, kot njegov podpornik, najprej kot profesor dijaka Cankarja na ljubljanski realki, potem pa kot podpornik Ivana Cankarja — literarnega ustvarjalca. Pri tej trditvi se opiramo zlasti na Cankarjevo izjavo, ki jo je dal bratrancu Izidorju Cankarju za knjigo *Obiski*. Ko je Ivan Cankar v *Obiskih* leta 1910 odgovarjal Izidorju na vprašanja, kaj je bral v dijaških letih, navaja od domačih pisateljev Janeza Trdino, od svetovnih pa Shakespeara, Molièra, Homerja, Sofokleja, Evripida, Horaca, Maeterlincka, Verlaina, Baudelaira, Gogolja, Dostojevskega, nato pa značilno dodaja: »Moj najboljši učitelj, ki sem mu veliko hvaležnosti dolžan, pa je bil Levec.«

Če torej Cankar sam postavlja Levca na prvo mesto svojih učiteljev, je upravičeno vprašanje, kaj je tisto veliko, za kar mu je dolžan hvaležnost. Odgovor na to vprašanje nam je lahko celotna Levčeva osebnost, njegova osebnost kot učitelj — vzgojitelj, kot literarni kritik in teoretik, kot literarni zgodovinar. Iz Cankarjevih pisem Levcu, ki nam govore o njuni literarni zvezi, lahko razberemo, da je šlo Cankarju pri teh pismih le za prošnje glede izplačevanja honorarja pri Slovenski Matici, za katere je bil zmerom v stiski, Levec pa je bil tisti, ki mu je s honorarji širokogrudno pomagal.

Levec je bil Cankarjev učitelj slovenščine na realki od četrtega do sedmega razreda, vendar je dijak Cankar prejkone vzbujal njegovo pozornost že prej. Kot šestošolec je Cankar napisal domačo nalogo o Ivanu Kacijanarju v verzih kot balado. Levec je poskrbel, da je bila pesem natisnjena na naslovni strani novembrske številke Ljubljanskega Zvona 1893, in je za nagrado mlademu pesniku dal goldinar. Tako je mladega literata, ki je nanj prejkone vplival kot učitelj s svojimi književnimi idejami, kot »mož naprednih, čisto estetičnih idej«, s svojo duhovno kulturo kot eden naših najuglednejših literarnih teoretikov, kritikov in literarnih zgodovinarjev, kot urednik zbranih del slovenskih pisateljev uvedel v vodilno slovensko literarno revijo. Kot učitelj ga je seznanjal posebej s poetiko, ki jo je v 5. in 6. razredu realke 1892/4 učil po svoji rokopisni knjigi. Cankarja je opozarjal na dela evropske in svetovne literature in v Levčevi šoli je prejkone Cankar našel spodbudo za živahnejšo literarno dejavnost, za kritiko in polemiko.

Na Cankarjevo prošnjo je Levec posredoval pri Bambergu, da mu je založil pesniško zbirko *Erotiko* (1899), kot urednik Knezove knjižnice in predsed-